

BRIGA O DAROVITOJ DJECI - STRATEGIJSKA BORBA ZA EKONOMSKI PROSPERITET

(Projekt za podsticaj društvene i pedagoške brige o darovitoj djeci)

Dr. Mujo SLATINA

UVOD

Izrazito konkurentsko i globalno svjetsko tržište traži ljude vrhunskih znanja i sposobnosti. Vrhunska znanja, izuzetno razvijene sposobnosti, motivacija i zadovoljstvo ljudi postaju glavno oruđe konkurentске sposobnosti. Dugoročna konkurentска sposobnost podrazumijeva borbu za talente. Ova borba sve više postaje najoštrijе oblik konkurencije. Borba za talente je strategijska borba za ekonomski prosperitet. Neki to označavaju *“trećim svjetskim ratom”*. Po nekim prognozama ovaj “rat” će snažno obilježiti stoljeće u koje smo tek ušli. S druge strane, briga o darovitoj djeci je čovjekova briga o samom sebi. Daroviti, talentirani i genijalni ljudi najviše ostavljaju i historiji i društvu.

Da bi čovjek tokom svog životnog vijeka manifestirao darovitost, da bi u aktivnostima kojima se bavi pokazao punu produktivnu darovitost, neophodno je već u razdoblju djetinjstva posvetiti punu pažnju fenomenu darovitosti. Naša briga o darovitoj djeci u predškolskoj dobi je naše pravovremeno djelovanje i podsticanje razvoja različitih Božijih darova (čitav sklop osobina koje omogućuju da neko dijete postigne iznadprosječne rezultate u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi). Od učinaka

koje napravimo u vrtićima i prvim školskim danima ovisit će sva kasnija produktivna darovitost. Baš u predškolskoj dobi je najpotrebnije poticati razvoj svih postojećih potencijala djece. Ono što se zasađi u ovom životnom razdoblju nići će u kasnijoj životnoj dobi čovjeka. Otuda je izuzetno važno baš u ovom razdoblju izložiti djecu bogatim i osmišljenim odgojno-obrazovnim utjecajima. Dijete će moći pokazati svoju višestruku darovitost ukoliko mu omogućimo da obavlja aktivnosti koje omogućuju da njegove životne snage dođu do punog izražaja.

Hoće li dijete razviti svoju darovitost, hoće li postizati vrhunske rezultate u nekom području ljudskog života ovisi o čitavom spletu uzroka, ovisi o karakteru utjecaja kojima je dijete izloženo, o okolnostima u kojima dijete živi, u kojima se razvija i raste. Bez systemske brige o darovitoj djeci nije moguće osigurati ne samo ličnu sreću čovjeka nego i valjan društveni prosperitet.

OSNOVNE AKTIVNOSTI

Osnovne aktivnosti vezane za uvažavanje osobitosti darovite djece i njihovih posebnih potreba u odgoju i obrazovanju mogle bi se svrstati u sljedeća područja:

1. osposobljavanje odgajatelja za rad s darovitom djecom;
2. prepoznavanje darovite djece;
3. šta razvijati kod nadarene djece - operacionalizacija za praktični rad;
4. organiziranje rada s darovitom djecom;
5. rad s roditeljima darovite djece;
6. istraživanje, ispitivanje i pokusi;
7. ocjene, korekcije i inoviranje rada s darovitom djecom;
8. formiranje baze podataka o radu s darovitom djecom.

1. Osposobljavanje odgajatelja za rad s darovitom djecom

Bez osposobljenih odgajatelja za rad s darovitom djecom nema dobrih rezultata. Bez njihovog stručnog i kompetentnog rada izostao bi svaki poticaj za razvoj darovitosti.

Redovito stručno usavršavanje i osposobljavanje jedna je od glavnih zadaća koja se treba provoditi. Većina odgajatelja nije dovoljno informirana o darovitosti, o načinu rada s darovitom djecom i, posebno, kako poticati razvoj dječije darovitosti. Kako naši odgajatelji nisu posebno educirani za rad s darovitom djecom to ova zadaća još više dobiva na značaju.

Cilj osposobljavanja

Proširiti znanja odgajatelja o fenomenu darovitosti, izoštriti njihovu osjetljivost za prisutnost darovite djece u njihovoj odgojnoj skupini, pomoći im da što bolje razumiju darovito dijete i njegove osobine te da na dosjetljiv i kreativan način organiziraju rad sa ovom djecom. Posebno obraditi glavne komponente darovitosti: sposobnosti, osobine ličnosti i kreativnost kako bi kod odgajatelja razvili njihovu vještinu promatranja darovite djece. Ovim educiranjem će se pomoći odgajateljima da pravovremeno uoče karakteristike darovite djece, da prepoznaju njihovu osobitost i odgojno-obrazovne potrebe.

Razvijati osjetljivost za prepoznavanje darovite djece izuzetno je važno pitanje izobrazbe odgajatelja. Iako odgajatelji imaju sluha za darovitost, dugogodišnji rad koji nije usmjeren na darovito dijete odgajatelja čini neosjetljivim za fenomen darovitosti. S druge strane, darovita djeca znaju

pokazivati i "nezgodno ponašanje", a to traži pedagoško strpljenje. Ukoliko se ova djeca ne prihvate kakva jesu, onda se rad s njima doživljava kao težak i naporan. Rad sa ovom djecom traži veći napor i strpljenje, naš inventivniji i kreativniji pristup. Otuda je važno u odgajateljima graditi sigurnost i samopouzdanje. Moto ovog educiranja mogao bi biti: SVI SMO BILI POČETNICI.

Neka istraživanja govore da je uspjeh odgajateljica u radu s darovitom djecom srazmjern njihovoj želji da uspiju. To znači da se pitanju motivacije mora dati važno mjesto.

Oblici educiranja

Oblici educiranja mogli bi biti:

1. redovito mjesečno informiranje, razgovori i razmjena mišljenja;
2. dvomjesečna predavanja s posebnim ciljevima;
3. dvomjesečno čitanje izabrane knjige i razgovor o njenom sadržaju;
4. stjecanje iskustva obilascima i boravkom u institucijama koje se bave radom s darovitom djecom;
5. jedan seminar u toku godine koji ima snagu certifikata;
6. educiranje posebno odabranih odgajateljica u inozemstvu;
7. polugodišnje specijalizacije;
8. postdiplomski studij (vrtić u budućnosti treba imati bar jednog eksperta za rad s darovitom djecom).

Konkretni zadaci educiranja

1. izraditi programe izobrazbe;
2. izraditi listu prepoznavanja osobina darovite djece;
3. zajedno sa odgajateljicama sačiniti pregled ponašanja i potreba darovite djece u usporedbi s djecom koja ne pripadaju grupi darovitih;
4. prikupiti i klasificirati aktivnosti koje su darovita djeca obavljala (veoma privlačne - privlačne - nisu interesantne za darovitu djecu);
5. registrirati, po bilo čemu, neuobičajene, nesvakidašnje i "čudne" reakcije, ponašanja, postavljena pitanja i odgovore koje djeca daju dok se radi s njima;

6. izraditi podsjetnik za odgoj darovite djece;
7. registrirati dosjetljive načine podsticanja razvoja darovitosti;
8. sačiniti pregled mogućih načina rada i registraciju primjera praktičnih aktivnosti kako bi svaki odgajatelj mogao odabrati ono što najbolje odgovara njegovim sklonostima, iskustvu i mogućnostima izvedbe.

2. Prepoznavanje darovite djece

Prepoznavanje darovite djece izuzetno je odgovoran posao. Ovaj posao više treba pojmiti kao *odgovoran* negoli kao *komplikiran*. Zašto?

Za realizaciju svih projektnih zadataka izuzetno je važno praviti razliku među pojmovima "prepoznavanje nadarene djece" i "identificiranje nadarene djece". Zašto?

Prvo, identificiranje darovite djece predškolskog i mladeg školskog uzrasta *ne može* se smatrati sigurnim pokazateljem na osnovu kojeg bi mogli pouzdano ustvrditi da će to identificirano dijete u kasnijem životu pokazivati snage svoje darovitosti. Predškolski uzrast samo nam dopušta da prepoznamo darovitost.

Drugo, ukoliko pri upotrebi predviđenih načina identificiranja neko dijete ne pokaže znake darovitosti to se *ne može, niti smije* uzeti kao pouzdan indikator da takvo dijete neće kasnije pokazati darovitost u nekom polju društvenog života. Ma kakvi načini identificiranja bili u upotrebi, kod ne baš malog dijela djece u predškolskom uzrastu, redovito će izostati neki znaci darovitosti, iako dijete stvarno pripada grupi darovitih. Zato termin "darovito dijete" u realizaciji ovog Projekta treba uzimati uvjetno. Drugim riječima, u realizaciji ovih i drugih projektnih zadataka *uvijek ćemo polaziti* od pretpostavke da je *gotovo* svako dijete predškolske dobi potencijalno darovito.

Treće, da bi se moglo uopće raditi s darovitom djecom prvo ih valja primijetiti i prepoznati. Uočavanje darovite djece je *najlakše* i *najsigurnije* ukoliko se ova djeca pojavljuju u grupi ostale djece. Komparacija rođenjem darovitih sa onim koji to nisu daje pouzdanije rezultate. Neophodna nam je, dakle, usporedba darovite djece s njihovim vršnjacima. Uz to, ne samo da će darovita djeca kod kojih su znaci darovitosti izostali na psihološkim

testiranjima moći pokazati svoju darovitost nego će i manje darovita djeca imati pogodnu i stimulativnu sredinu za svoj rast i razvoj. Prema tome, u realizaciji ovog Projekta *neće biti posve izdvojena* darovita od ostale djece. Postoje, dakle, i znanstveni, humanistički, kulturalni i organizacijski razlozi zašto će se darovita djeca *pojavljivati* u grupi sa ostalom djecom. Iz spomenuta tri stava logički proizlazi i četvrti.

Četvrto, prepoznavanju darovite djece od strane *odgajatelja* treba dati poseban značaj. Vremenski kratkotrajno testiranje djece "klasičnim" psihološkim test-zadacima *neophodno* je upotpuniti testiranjima djece u prirodnim situacijama, tj. *studiozним* promatranjima ponašanja djece u grupi i vrtiću. Ovim promatranjima mi ne samo da imamo priliku duže promatrati dijete nego, dovodeći ga u čitav splet aktivnosti kojima se ono bavi, lakše prepoznamo ne samo IQ nego i EQ, prepoznamo dječiju kreativnost i osobine ličnosti. Sve ovo se ne može klasičnim test-zadacima ustanoviti. Upravo zbog toga što odgajatelji imaju priliku pratiti način na koji djeca obavljaju svoje aktivnosti, što imaju mogućnosti da uspoređuju darovitu djecu s njihovim vršnjacima, njihova iskustva su posebno važna. Najzad, njihove procjene darovitosti su pouzdanije od procjena roditelja kojima će se također dati odgovarajuća pažnja.

Peto, ako se svemu ovome pridoda činjenica da su darovita djeca, dakako, osobita, jedinstvena, da svako ima svoje specifičnosti te da se samom definicijom darovitosti ne može obuhvatiti cijelo bogatstvo fenomena darovitosti, to se u realizaciji projektnih zadataka treba obratiti pažnja varijacijama dječijeg dara.

Definicija i struktura darovitosti

Prepoznavanje darovite djece od strane osposobljenih odgajatelja u suglasju je sa suvremenim određenjima fenomena darovitosti. Zato ćemo ovdje uzeti jednu veoma prihvatljivu definiciju darovitosti. Smatramo da je definicija Korena (...1988.) u prisnoj vezi s procjenama darovitosti od strane odgajatelja, te da je dovoljno suvremena i korisna za realizaciju ovog Projekta. Njegova definicija darovitosti glasi: "*Darovitost je sklop ljudskih osobina koje pojedincu omogućuju da dosljedno postiže izrazito iznadprosječna postignuća u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi.*"

Uvažavajući ovu definiciju potrebno je pratiti djecu u skupinama kroz aktivnosti kojima se bave. Prati se:

- a) njihovo ponašanje i
- b) uspješnost u aktivnostima u usporedbi s vršnjacima.

Prema tome, onu djecu koja u svojim skupinama redovito postižu iznadprosječne rezultate u aktivnostima kojima se bave, koja lakše, brže, drugačije i uspješnije rješavaju date zadatke i probleme ili se počinju baviti nekim aktivnostima prije svojih vršnjaka smatrat ćemo darovitom.

U realizaciji projektnih zadataka, od educiranja odgajatelja preko prepoznavanja darovite djece do organiziranja rada s darovitom djecom i procjena uspješnosti ovog rada neophodno je voditi računa o:

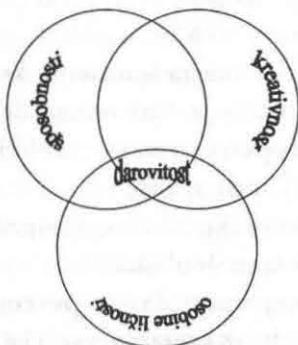
- a) darovitosti kao potencijalu i
- b) darovitosti kao produktu.

U ranoj dobi djeca uglavnom posjeduju potencijalnu darovitost koju još ne manifestiraju kao produktivnu darovitost. Zato prostor između darovitosti kao potencijala i darovitosti kao produkta označavamo kao *prostor* odgojno-obrazovnog utjecanja i podstičućeg i unapređujućeg djelovanja.

Osnovne komponente (*struktura*) darovitosti koje će biti uvažavane ovim projektom su:

1. iznadprosječne sposobnosti,
2. osobine ličnosti s posebnim naglaskom na specifičnost motivacije djece za obavljanje određenih aktivnosti,
3. kreativnost.

Medusobno preklapanje ovih komponenata prikazanih pomoću Venovih dijagrama (slika 1) je prostor u kojem se manifestira darovitost kroz aktivnosti kojima se djeca bave. Drugim riječima, u realizaciji Projekta uvažavat ćemo tzv. troprstenasto viđenje darovitosti (Renzulli i Reis, 1985.).

Slika 1. Renzull-Reisova trostepena struktura darovitosti

I. Sposobnosti

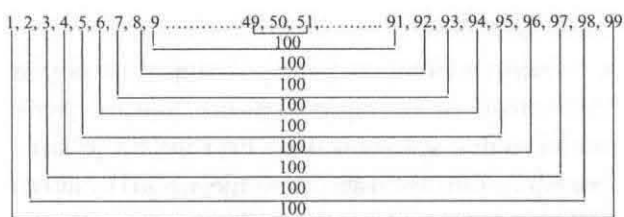
Ovim modelom se jasno pokazuje da se pojam "darovitost" ne iscrpljuje pojmom "natprosječne intelektualne sposobnosti". Prvi pojam je širi i sadržajni. On obuhvata pamćenje, način i kvalitetu mišljenja, kreativnost, umjetničku osjetljivost, neke mehaničke sposobnosti, socijalnu prilagodljivost, tjelesnu spretnost itd. Zato ljudskim intelektualnim sposobnostima treba prići na netradicionalan način. Naime, u prepoznavanju darovite djece i u organiziranju rada s njima može se polaziti od Gardnerovog viđenja intelektualnog funkcioniranja. Po mišljenju ovog znanstvenika postoji višestruka inteligencija (multiple intelligences). On daje koncepciju "sedam inteligencija", i to:

1. logičko - matematička inteligencija;
2. lingvistička inteligencija;
3. muzička inteligencija;
4. prostorna/specijalna inteligencija (snalaženje u prostoru);
5. tjelesno-kinestetička inteligencija i dvije osobne inteligencije:
6. intrapersonalna inteligencija i
7. interpersonalna inteligencija (Gardner, 1993.).

Gardner smatra da svaki pojedinac posjeduje jedinstveni sklop ovih inteligencija. Taj sklop je takav da se kod pojedinaca svaka od njih može javljati u različitom intenzitetu. Ukoliko se neka od navedenih inteligencija pojavi kao dominirajuća, ukoliko se manifestira u značajno većem intenzitetu, Gardner smatra da je takav pojedinac darovit u tom području.

II. Kreativnost

Darovita djeca mogu da urade brže, bolje i drugačije od druge djece. Ova djeca u usporedbi s drugom djecom bolje crtaju, pišu, pjevaju, računaju, modeliraju, bolje i lakše skaču i trče. Ova djeca, spontano, originalno, nesvakidašnje i uspješnije obavljaju određene zadatke. Sjetimo se samo malog Gausa. Kada je učiteljica dala djeci zadatak da saberu niz brojeva od 1 do 99, on ga je nevjerovatno brzo i uspješno riješio. Na pitanje zašto ne radi zadatak Gaus je odgovorio da je zadatak riješio. Sumnjajući učiteljica je prišla i začudujuće primijetila kako je dječak riješio zadatak. Evo kako je dječak riješio zadatak.

U zadatku ima 49 spojeva po 100 plus 50, što daje iznos od 4950. Ovo je veoma brzo, uspješno i neuobičajeno rješenje. Genijalni Gaus nije sabirao $1+2=3+3=6$ itd.

Kreativnost čine razvijen sistem kognitivnih procesa, naprimjer: sposobnost bržeg i lakšeg prepoznavanja i razumijevanja problema, sposobnost pronalaženja novih rješenja, sposobnost konvergentnog i divergentnog mišljenja, sposobnost rezoniranja i pronicljivost, originalnost itd.

Kriteriji kreativnosti mogu biti:

1. *Neuobičajenost, nesvakidašnjost* (npr. neobičnost crteža, ispričane priče, događaja). Neuobičajenost je prva etapa u utvrđivanju i ocjenjivanju kreativnosti. *Prikladnost, podesnost* rješenja, odgovora, reakcije i ponašanja datoj situaciji ili kontekstu. Ono što se nudi "pristaje" uz sami kontekst.
2. *Transformacija* - Promjena nekog datog oblika u novu formu. Nastajanje nove forme iz nekih datih prvobitnih oblika, nova kombinacija elemenata, povezivanje raznolikosti, uočavanje i otkrivanje novih veza i značenja nekih podataka, stvari i sl.
3. *Improviziranje i pojednostavljivanje* složenih stvari. To su rješenja koja nas iznenade.
4. *Natprosječna postignuća* u rješavanju zadataka.
5. *Originalnost* - Posebnost u proizvođenju neobičnih, rijetkih, udaljenih i duhovitih odgovora.

III. Osobine ličnosti

Iako je kreativnost razvijen sistem kognitivnih procesa, za njeno manifestiranje nisu dovoljne samo visoke intelektualne sposobnosti. Njeno manifestiranje traži i neke specifične osobine ličnosti. Sastavni dio fenomena darovitosti su i osobine kao što su: radoznalost/značajelja, unutar-nja motivacija te snažno i trajno interesiranje.

Darovita djeca rano iskazuju specifična interesiranja, pokazuju svoje snažne doživljaje i oduševljenja pri bavljenju određenim zadacima.

Jasno pokazuju što žele ostvariti. Ona su okupirana realizacijom ciljeva. Uporno i dugotrajno izvode određene aktivnosti. Pokazuju izrazitu potrebu za postignućem. Njihova želja da ostvare cilj nije vođena nagradama i pohvalama, nego unutarnjim impulsom, unutarnjom motivacijom, znatiželjom i radoznalošću. Odvajanje od cilja i svako onemogućavanje da dosegnu postavljeni cilj u njima izaziva nezadovoljstvo i protivljenje. Također osobine kao što su: pozitivno mišljenje o sebi i osjećaj vlastite vrijednosti, nezavisnost i samostalnost u radu, dominantnost i samoinicijativnost, postavljanje visokih ciljeva, odsutnost straha od kritike, obavještavaju nas o darovitosti djece. Ukoliko odgajatelji ove osobine ličnosti ne dovedu u vezu s darovitošću, djeca se na njih ljute. Zato je važno da odgajatelj poznaje ove osobine ličnosti kako bi dječiju darovitost pobudio, pokrenuo, oslobodio. Pri tome odgajatelji trebaju znati da kreativnost obično počinje tamo gdje djeca pokazuju svoj "neposluš" i gdje se, na određen način, suprotstavlja autoritetu.

3. Operacionalizacija rada s darovitom djecom

Rad s nadarenom djecom prije svega treba biti upućen na *konfluentno obrazovanje*, na stjecanje temeljnih znanja i predodžbi, na razvoj određenih potencijala i sposobnosti, na razvoj odgovarajućih vještina te na socio-emocionalni razvoj.

Rad s nadarenom djecom mogli bi operacionalizirati na ovaj način:

1. *Fizički rast i razvoj* - Utvrditi metodologiju ocjenjivanja fizičkog rasta i razvoja djece / Analiza promjena u razvoju - longitudinalno praćenje - Analiza longitudinalnih podataka/.
Pomoć: ljekar, stomatolog, pedagog tjelesnog odgoja.
2. *Razvoj percepcije:*
 - diskriminacija senzornih kvaliteta: razlikovanje boja, ton, težina, dodir;
 - percepcija prostora: veličina, dubina, udaljenost, nagib;
 - percepcija oblika i upotpunjavanje nepotpunih oblika;
 - percepcija pokreta: percepcija brzine, prividnog kretanja, statičke i dinamičke figure;

- percepcija kvantiteta;
- percepcija vremena;
- percepcija slika i simboličkih oblika.
- 3. *Učenje diskriminacije - simultane, sukcesivne i diskriminacija relacija.*
- 4. *Obrazovanje pojmova i značenje riječi.*
- 5. *Govor i rječnik: broj riječi, potpuna i nepotpuna rečenica - razvoj verbalnih sposobnosti.*
- 6. *Razvoj kognitivnih, afektivnih i voljno-motivacijskih snaga ličnosti.*
- 7. *Razvoj kreativnosti i kreativnog ponašanja.*
- 8. *Grupa, rad i ponašanje u grupi: razvoj sposobnosti vođenja i organiziranje, suradnje i inicijative.*
- 9. *Razvoj stavova i vrijednosti: moralno suđenje, promatranje i ocjenjivanje ponašanja, vjera i vjerovanje*

4. Način rada s darovitom djecom

Osnovni način rada trebao bi biti PROJEKT METOD /Project method ili Project teaching/. Sadržaj i suštinu ovog metoda čine:

1. *Određivanje teme projekta* (Teme iz već postojećeg Programa, iz dječijih doživljaja i događaja, iz dječijeg okruženja). Do tema se može doći spontano, na osnovu inicijativa koje daju sama djeca uz pomoć odgajateljice ili na osnovu prijedloga roditelja. Bilo koji događaji i situacije koje pobuđuju dječiju znatiželju i interesiranje mogu biti teme ove metode. Naprimjer:
 - Zašto moramo jesti?
 - Pomaže li nam mozak da vidimo?
 - Zašto se zubi kvare?
 - Zašto trepćemo?
 - Kako se grade avioni?
 - Kako brod plovi morem?
 - Kako je nastao okean?
 - Zašto je more slano?
 - Kako znamo koje su gljive otrovne?
 - Zašto lišće u jesen dobiva drugu boju?
 - Zašto drveće ima koru?
 - Zašto je matica kraljica pčela?
 - Zašto muha trlja nogama?
 - Zašto i kako je čovjek putovao na Mjesec?
 - Kako nastaje struja? itd.

2. *Određivanje cilja i zadataka projekta* - šta djeca trebaju praktično postići i koja znanja i sposobnosti djeca stječu na osnovu tog produkta (crtež, oblikovan predmet, sastav, rad sačinjen lijepljenjem od sječenih dijelova papira i slično. Tačno određivanje zadataka kojima se doseže postavljeni cilj.
3. *Izrada plana projekta /Iznošenje više ideja i suradnja s djecom, roditeljima i drugima iz okruženja/.*
4. *Provođenje projekta /Određivanje odgovarajućeg broja različitih aktivnosti/.* Dječija želja da rade na PROJEKTU je ono što se mora poštovati. Djeca mogu po želji prekinuti rad. Prisile ne smije biti. Dakako, odgajatelj pobuđuje i probuđuje dječiju radoznalost razvijajući njihova interesovanja do same realizacije PROJEKTA.
5. *Vrednovanje postignuća /Koliko i kako je tema realizirana, je li cilj ostvaren, što su djeca naučila, koje sposobnosti i vještine su usavršila, šta im je posebno bilo zanimljivo, šta im je bilo najdraže raditi, dječje procjene i ocjene, ocjene odgajateljica i roditelja/.*

Osnovni oblici i aktivnosti učenja

Osnovni oblici učenja na PROJEKT - zadacima su:

- a) učenje traganjem i otkrivanjem,
- b) učenje putem rješavanja problema,
- c) istraživačko učenje,
- d) interaktivno učenje i
- e) JA-angažirano učenje.

Osnovne aktivnosti učenja su: *gledanje, slušanje, mirisanje, pipanje, kretanje, baratanje i manipuliranje predmetima, slikama, slovima, lijepljenje, serviranje, prelijevanje, građenje, donošenje, odnošenje, nizanje, crtanje, mjerenje, prikupljanje i korištenje podataka i informacija, promatranje, razmišljanje, suđenje, klasificiranje, doživljavanje, maštanje, volja, vjerovanje* itd.

Poseban dio PROJEKT METODA je IGRAONICA. Zato je potrebna odgovarajuća prostorija i potrebno je sačiniti program rada igraonice. To mora biti radionica kreativnosti i kreativnog ponašanja. Dakako, igraonica će biti opremljena određenim igračkama. To će biti igračke koje će

djeci omogućiti izvođenje malih eksperimenata. Igre magnetom i kuglicama, različitim lupama, mikroskopom, igre pomoću kompleta geometrijskih tijela, dječjih geografskih karata BiH, Evrope i svijeta, globusa sa žaruljama, igre sa posudama i cijevima za prelijevanje vode, igre s materijalima koji drže i propuštaju vodu, zrak itd. U igraonici će biti poseban istraživački kutić.

Za igrolike oblike učenja potrebno je koristiti igre koje omogućuju:

- dobru koncentraciju i pažnju,
- precizniju i bržu percepciju,
- bržu i tačniju prostornu orijentaciju,
- složenije logičko mišljenje (bolja kombinatorika, tačnije i lakše klasificiranje),
- razvoj jezičkih sposobnosti,
- razvoje kreativnosti i kreativnog ponašanja,
- razvoj socijalnih vještina (komunikacija, poštovanje pravila, tolerancija, pomoć drugima i sl.).

Rad na kompjuteru također je sastavni dio PROJEKT-zadataka.

Principi rada

Principi rada na kojim počivaju PROJEKT-zadaci su:

1. uvažavanje osobitosti darovite djece;
2. uvažavanje njihovih specifičnih potreba;
3. omogućiti individualizirani način rada (da odgovara stupnju razvoja, specifičnim potrebama i interesovanjima, potencijalima i sposobnostima darovite djece);
4. omogućiti diferencirani sadržaj rada;
5. omogućiti da djeca uče i rade ono što ih zanima;
6. omogućiti da uče načinom koji im najviše odgovara;
7. organizirati složenije aktivnosti (korištenje apstraktnog mišljenja i viših razina mislenih procesa);
8. postaviti viša očekivanja;
9. omogućiti samostalni rad i kontrolu vlastite uspješnosti;
10. osigurati raznoliki materijal u radu;
11. poticati tumačenja ličnog i tuđeg ponašanja i osjećaja drugih;
12. razvijati inicijativu i sposobnosti organiziranja i vođenja;

13. ohrabrivati kreativno i produktivno mišljenje;
14. ne biti krut u vođenju i podučavanju;
15. ne učiti djecu onome što već znaju;
16. ne očekivati da dijete bude darovito u svakom pogledu;
17. ne davati djetetu one aktivnosti koje nije u stanju uspješno riješiti;
18. ne dopustiti da dijete pretjerano okupira vašu pažnju (učiti ih strpljenju);
19. ne pomagati previše (omogućiti maksimalnu samostalnost);
20. ne dopuštati praznine u učenju i ponašanju;
21. ne omalovažavati i ne ismijavati neuspjela rješenja i neodgovarajuća ponašanja;
22. navoditi djecu da sama donesu pravila ponašanja i insistirati na njihovom provođenju;
23. graditi u djetetu osjećaj vlastite vrijednosti itd.

Najznačajniji principi i pravila vođenja nadarene djece bit će obuhvaćeni edukacijom odgajatelja.

Rezultat PROJEKT METODA mora uvijek imati neki konačni proizvod: korisne aktivnosti vrtića i škole, uređenje panoa ili novina, priređivanje tematskih izložbi, uređenje nekog kutka u vrtiću i školi, uključivanje u aktivnosti koje traže prethodno planiranje i istraživanje.

5. Rad s roditeljima darovite djece

Realizaciju ovog Projekta nije moguće zamisliti bez sudjelovanja roditelja. Svaka odgajateljica mora dovoljno dobro poznavati porodicu darovitog djeteta. Rad s roditeljima obuhvata više različitih aktivnosti. Te aktivnosti ići će od uvida u senzibilnost roditelja za vlastito dijete do njihove edukacije. Sve aktivnosti počivat će na prikupljenim informacijama i podacima.

Shemu prikupljanja informacija i podataka o porodici čine sljedeće varijable:

1. *Životna pozadina* (Background) roditelja (porijeklo, historija obrazovanja, radni odnos s njihovim roditeljima).
2. *Sadašnja porodična situacija* (kultura, društveni sloj, zanimanje, privremena lokacija, fizičke odlike kuće/stana, susjedstvo).
3. *Sastav porodice* (veličina porodice, redoslijed rađanja djece, distribucija uzrasta i pola bra-

- će i sestara, prisustvo i odsustvo nekih članova porodice, specifični status članova porodice).
4. *Odnosi između roditelja* (odnosi autoriteta, uzori donošenja odluka, raspodjela dužnosti, uzor komuniciranja, stupanj slaganja, emotivni odnosi).
 5. *Lične karakteristike roditelja* (opća struktura ličnosti, religijske vrijednosti, socijalni stavovi, filozofija života).
 6. *Stavovi roditelja upravljani spram djeteta* (ciljevi odgajanja djeteta, pojmovi o ulozi roditelja i djeteta, stavovi prema pojmu "roditelji", stavovi prema postupcima i tehnikama odgajanja, prihvatanje i odbacivanje djeteta).
 7. *Otvoreni oblici roditeljskog ponašanja* (ciljevi i postupci učenja i podučavanja djeteta, utjecaj, odgovori i reakcije na ponašanje djeteta, promjene i nedosljednosti u odgajanju, tipovi konflikata sa djetetom).
 8. *Upravljenost djeteta ka roditeljima, braći i sestrama* (percepcija i procjena strukture roditeljskog ponašanja, stavovi prema roditeljima i rođacima, opažanje roditeljskih osjećanja, djetinji odgovor na porodičnu situaciju).
 9. *Otvoreno ponašanje djeteta prema drugim članovima porodice* (reakcija djeteta na stegu, neprijateljsko ponašanje i naklonost).
 10. *Lične karakteristike djeteta* (fizičke odlike, IQ, EQ, ego-struktura, pojam i procjenjivanje sebe, težnja ka osnovnim potrebama).
 11. *Dijete van porodice* (dječiji stavovi i ponašanja u situacijama izvan porodice, interakcija s vršnjacima, ponašanje u vrtiću).

6. Istraživanje, ispitivanje i eksperimenti

Ovaj dio Projekta činit će sljedeće aktivnosti:

1. formiranje baze podataka u radu s darovitim djecom;
2. korištenje podataka za ocjene, korekcije i inoviranje rada s darovitim djecom;
3. korištenje podataka u naučne i druge svrhe;
4. izradu različitih instrumenata za prikupljanje podataka (procjene, potrebe, želje, preporuke, primjedbe, stavovi itd.);

5. izradu metodičkog priručnika u rad s darovitim djecom;
6. izradu zanimljivih ilustrativnih knjiga, brošurica, albuma i slično.

7. Ocjene, korekcije i inoviranje rada s darovitim djecom

Svaki se rad mora analizirati i ocijeniti. Osnovni ciljevi ove aktivnosti bili bi:

- da se održi ono što je dobro i popravi ili odstrani ono što nije dobro u radu s darovitim djecom;
- da se uvjere svi zainteresirani, posebno oni koji rade sa ovom djecom, da je ovaj rad od posebnog društvenog i individualnog značaja;
- da sponzori i donatori znaju da njihov doprinos daje rezultate.

Zato je neophodno istražiti i definirati nove ciljeve na osnovu analize podataka do kojih se došlo pomoću različitih načina i instrumenata prikupljanja. Neophodno je objektivno promatrati i opisati razvoj svakog darovitog djeteta i sačiniti odgovarajuće zaključke. Za konačne izvještaje posebno se mora provjeriti valjanost svakog podatka. Samo na osnovu pouzdanih podataka (baza podataka) moguće je ocjenjivati, korigirati i inovirati ukupan rad s darovitim djecom.

8. Formiranje baze podataka o radu s darovitim djecom

Strategijske borbe za talente nema bez baze podataka. Da bi u kontinuitetu pratili rad s darovitim djecom, da bi imali povratne informacije o razvoju svakog djeteta neophodno je od samog početka praviti bazu podataka. Njome je potrebno obuhvatiti sve relevantne podatke, od identifikiranja darovite djece, preko načina rada s njima i njihovih postignuća, pa do kontinuiranog praćenja njihova razvoja. Zato treba utvrditi koji su to neophodni podaci u strategiji razvoja rada s darovitim djecom.

Određene informacije iz baze podataka mogu poslužiti i biti na raspolaganju zajednici, istraživačima, učiteljima, roditeljima i drugim partnerima u ovom radu.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Ovaj PROJEKT ima jedan jedini cilj - da podstakne društvenu i pedagošku brigu o darovitog i talentiranoj djeci. Za državu s malim brojem stanovnika posebno je važno da vodi računa o

Summary

CARE FOR TALENTED CHILDREN - A STRATEGICAL EFFORT TOWARDS AN ECONOMICAL PROSPERITY

Dr. Mujo Slatina

The care for the talented children is in fact a man's care for himself. The people who are talented and ingenious are exactly those who leave the most to the history and the society alike. Thus, it is imperative that a full attention is devoted to these children as early as at their childhood periods to ensure that a child exhibits his gift. This would also ensure the full expression of his/her creativity in the ongoing activities. All of the subsequent constructive talent is depending on the results achieved in the kindergarten as well as during the first days of school.

The issues whether a child will develop its talents, whether it will achieve top results in certain fields of human life, shall largely depend on the whole set of conditions: type of the influence the child is subjected to, the circumstances the child is living in, in other words, the circumstance in which he/she is developing and growing. However, an individual happiness and prosperity of the society is not achievable without an organized care for the talented children first. The paper aims at motivating both, the care of the society as well as the pedagogical care, for the talented children.

This work illustrates the need for educating the teachers to work with the talented children and the forms of their education. It also illustrates the need for the recognition of the talented children, the recognition of the structure of the talent phenomenon and the need to find the adequate forms, ways and principles of work with those children as well as the need to work with their parents. It also underlines the need for research and setting up of the database containing information on the relevant issues.

Key words: talent, recognition of the talented children, method project, research

menadžmentu ljudskih potencijala. Za ovaj menadžment mi imamo dobre ljudske resurse. Nedostaje nam volja i borba za razvoj svakog darovitog i talentiranog djeteta. Za nas je ovaj rad strategijska borba za ekonomski prosperitet naše države.

موجز

رعاية الأطفال الموهوبين - الكفاح الاستراتيجي من أجل الازدهار الاقتصادي

د. مويو سلاتينا

إن رعاية الأطفال الموهوبين تمثل اهتمام الإنسان بذاته. فالموهوبون والعباقرة هم الذين يتركون ميراثا للتاريخ والمجتمع، ولكي يُظهر الإنسان موهبته وببدي إبداعه التام في الأعمال التي يزاولها، لا بد أن يحظى برعاية واهتمام كامل في طفولته، وكل ما نحققه مع الأطفال في مرحلة الروضة والأيام الأولى من المدرسة سيكون حجر الأساس لإبداعهم وإنتاج مواهبهم. إن تنمية الطفل المواهب وتحقيقه للنتائج العظيمة في أحد مجالات العطاء الإنساني يعتمد على كثير من الأسباب منها: طبيعة التأثيرات التي يخضع لها الطفل، والظروف التي يعيش فيها الطفل وينمو ويتطور. وبدون تقديم الرعاية المنهجية المنظمة للأطفال الموهوبين، لا يمكن توفير السعادة الشخصية للإنسان وبالتالي لا يمكن تحقيق الازدهار الاجتماعي المنشود. وهذا المقال هو في الحقيقة مشروع يهدف إلى تشجيع الاهتمام الاجتماعي والتربوي بالأطفال الموهوبين، ويشير البحث إلى ضرورة تأهيل المربين للعمل مع الأطفال الموهوبين، وأشكال تعليمهم وتدريبهم للتعرف عليهم وعلى بنية ظاهرة الموهبة تلك. كما يشير المقال إلى أساليب وقواعد العمل مع الأطفال الموهوبين وأبائهم، وإلى الحاجة للبحث ووضع قاعدة للمعلومات عن الأطفال الموهوبين والعمل معهم.

الكلمات الرئيسية: الموهبة، التعرف على الأطفال الموهوبين، مشروع الوسائل، البحث والدراسة.